Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

Kirjallinen asiantuntijalausunto
Dnro 45/2025

Eduskunta
Ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Asia: O 29/2025 vp Luonnonlaidunten hoidon haasteet ja luonnon monimuotoisuus

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry kiittää mahdollisuudesta tulla asiassa kuulluksi ja toteaa asiasta seuraavaa:

Arvokkaat luonnonlaitumet eivät säily ilman elinvoimaista maataloutta

Tässä lausunnossa MTK tarkoittaa luonnonlaitumilla perinnebiotooppeja ja muita pääosin peltojen ulkopuolella sijaitsevia laitumia. MTK keskittyy lausunnossa jatkuvan hoidon mahdollistamiseen, vaikka myös kohteiden kunnostamiseen on tarpeen panostaa hoidetun alan lisäämiseksi.

Luonnonlaitumet ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen arvokkaita. Perinnebiotoopit ovat Suomen uhanalaisin luontotyyppiryhmä, sillä kaikki ryhmään kuuluvat luontotyypit ovat uhanalaisia. Ilman jatkuvaa hoitoa kohteet kasvavat umpeen, jolloin niiden luontoarvot vähenevät. Maatalouteen kytköksissä oleva luonnon monimuotoisuus voi siis merkittävästi heikentyä, mikäli luontoarvoiltaan erityisten kohteiden ylläpitämistä ei syystä tai toisesta pystytä jatkamaan.

Helmi-ohjelman mukaan tavoitteena on nostaa hoidettujen perinnebiotooppien ala 52 000 hehtaariin ja taata kohteiden laadukas hoito. Tavoitteeseen pääsemiseksi nykyisin hoidossa olevien kohteiden hoitoa on jatkettava, minkä lisäksi hoitoon on otettava uusia kohteita joko suoraan tai kunnostuksen kautta. Myös EU:n ennallistamisasetus lisää paineita luonnonlaitumien hoidon toteuttamiseen. MTK korostaa, että kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää koko Suomessa elinvoimaista maataloutta, joka pystyy panostamaan laiduntavien eläinten pitämiseen.

MTK:n ja SLC:n luonnon monimuotoisuuden tiekartassa on sitouduttu Helmi-ohjelman tavoitteeseen. MTK pyrkii itse edistämään asiaa esimerkiksi viestinnällä ja vaikuttamalla käynnistymisvaiheessa olevien luontoarvomarkkinoiden kehittymiseen uusien rahoituslähteiden avaamiseksi. Nämä eivät kuitenkaan ratkaise luonnonlaidunten hoidon nykyhetken suurimpia ongelmia, joita ovat MTK:n näkemyksen mukaan suurpedot ja hoidon tukemiseen liittyvät hankaluudet. Tietysti myös maatalouden yleinen muutos eli esimerkiksi laiduneläinten, nautojen ja lampaiden, väheneminen ja keskittyminen haastavat luonnonlaitumien hoitoa nyt ja jatkossa.

Tiekarttaan on kirjattu, että toimijoiden yhteistyöllä tulee varmistaa hallinnonalojen ja viranomaisten yksituumaisuus perinnebiotooppien ja luonnonlaitumien kunnostusta ja hoitoa koskevien tavoitteiden asettamisessa sekä tarvittavan rahoituksen järjestämisessä. Lisäksi suurpetokantoja tulee hoitaa tavalla, joka mahdollistaa laiduneläinten pitämisen. Hyödyllistä on myös vahvistaa toimintamalleja, jotka mahdollistavat laiduneläinten ja laidunnusta tarvitsevien alueiden kohtaamisen. Jatkossakin on tuettava näihin arvokkaisiin kohteisiin liittyvää tutkimusta ja ajantasaisen tiedon ylläpitämistä.

Suurpedot – etenkin susi – uhkaavat luonnonlaitumien hoitoa

MTK:n näkemyksen mukaan on yksiselitteisen selvää, että sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden sekä sietokyvyn raja on suurpetojen osalta ylitetty. Suomessa suurpetojen kantoihin tehokkaasti vaikuttava metsästys on poronhoitoalueen ulkopuolella estynyt karhun, ilveksen ja suden osalta. Erityisesti susitilanne on

merkittävä luonnonlaidunten hoitoon liittyvä ongelma, joten MTK selostaa tässä lausunnossa nimenomaan suteen liittyviä asioita. Järjestö toteaa kuitenkin lyhyesti, että myös karhun ja ilveksen kannanhoidollinen metsästys on saatava käyntiin koko Suomessa. Lisäksi niidenkin osalta Suomen on aktiivisesti ja päämäärätietoisesti vaikutettava tiukasta suojelusta luopumiseen kansainvälisellä tasolla.

Suomen susikanta on vahvistunut vuosi vuodelta. Kanta on yli kaksinkertaistunut – ja Länsi-Suomessa jopa viisinkertaistunut – reilun kymmenen vuoden aikana, mikä on johtanut kotieläintuotannon vahinkojen rajuun kasvuun. Vahinkojen määrä on kasvanut, vaikka ennakkosuojausta, kuten petoaitojen määrää, on lisätty jatkuvasti. Lammastalous kärsii eniten suden vaikutuksista. Vuonna 2024 valtion varoin korvattuja vahinkotapauksia oli ennätykselliset 90 kpl. Näissä tilanteissa susi tappoi yhteensä 406 lammasta. Vahinkoja korvattiin 111 000 euroa.

Euromääräisiä korvauksia vielä huomattavasti suurempia asioita ovat vahinkojen välttämiseksi tehtävä lisätyö ja vahinkoriskin aiheuttama kova henkinen paine, joka on arkipäivää susireviireillä sijaitsevilla tiloilla. Hallitsemattoman susitilanteen vuoksi moni on lopettanut tai harkitsee lopettavansa tuotannon. Tuotannon loppuessa loppuu myös luonnonlaidunten hoito. Viimeisen seitsemän vuoden aikana lampaan lihan tuotanto on supistunut noin 40 prosenttia. Susiin liittyvällä toimintaympäristön muutoksella on kehitykseen ratkaiseva merkitys.

MTK muistuttaa, että laiduntavia eläimiä pidetään myös alueilla, joilla petoaitojen käyttäminen ei ole taloudellisesti tarkoituksenmukainen tai käytännön toteutuksessa mahdollinenkaan ratkaisu. Tällaisia kohteita voivat olla esimerkiksi vesistöjen varsilla sijaitsevat luonnonlaitumet. Petoaidat vaativat säännöllisiä ylläpitotoimia, ja huolenpidosta huolimatta ihmisarkuuden menettäneitä petoja tunkeutuu aitojen sisälle ja jopa karjasuojiin. Petoaitojen rakentamisen ja ylläpidon kustannukset jäävät maatalousyrittäjän kontolle. Myös monet muut ennaltaehkäisytoimet (esim. laumanvartijakoirat ja kamerat) ovat maatalousyrittäjän harteilla.

Olennaista on huomata sekin, että riistavahinkolakiin perustuva järjestelmä ei korvaa susihyökkäyksestä aiheutuneita vahinkoja lainkaan riittävästi. Maatalousyrittäjä joutuu tekemään paljon työtä raatojen sekä raadeltujen ja pelästyneiden eläinten kanssa, minkä lisäksi ylimääräistä työkuormaa kasvattavat myös esimerkiksi hyökkäyksessä mahdollisesti vaurioituneet petoaidat. Lisäksi raatojen hävittämisestä tulee kustannuksia, eikä jalostusarvoltaan arvokkaimpia eläimiä huomioida. MTK pitää tarpeellisena, että riistavahinkolain uudistamisen valmisteluun ryhdytään mahdollisimman pian.

MTK korostaa, että vaikka erilaisia ennaltaehkäiseviä toimia on kehitettävä ja hyödynnettävä jatkossakin ja vaikka aiheutuneiden vahinkojen korvaamista valtion varoista on jatkettava, sujuvaa metsästystä väistämättä tarvitaan yhdeksi keinoksi nykyisen ongelmatilanteen korjaamiseen ja suden ihmisarkuuden vahvistamiseen.

On erittäin kannatettavaa, että suden suojeluasema luontodirektiivissä on juuri muuttumassa EU-tason päätöksillä: susi siirtyy liitteestä IV (tiukasti suojellut lajit) liitteeseen V (suojellut lajit). Suden tiukasta suojelusta luopuminen on MTK:n näkemyksen mukaan erittäin perusteltu ja ehdottoman tarpeellinen muutos. Susikantaa on voitava hallita suunnitelmallisella ja sujuvalla metsästyksellä, ja tämä edellyttää liitesiirtoa. Vain metsästyksellä suden ihmisarkuutta voidaan ylläpitää. Metsästys on sopivin keino susikannan suotuisan suojelutason ja kielteisten sosioekonomisten vaikutusten hallinnan yhteensovittamiseen. Kun direktiivin liitteiden muutos toteutuu, kansallisesti on viipymättä tehtävä kaikki tarpeelliset lainsäädäntömuutokset, joilla suden ympärivuotisesta rauhoituksesta luovutaan ja suden riittävä metsästys saadaan eri puolilla Suomea käyntiin. Ennen näiden muutosten voimaantuloa on myönnettävä sujuvasti yksittäisiä vahinko- ja turvallisuusperusteisia poikkeuslupia.

<u>Luonnonlaidunten hoidon tukeminen on käytännössä muuttunut</u>

MTK:n käsityksen mukaan maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimukseen eli viisivuotiseen ympäristösopimukseen liittyvissä asioissa on tapahtunut käytännössä muutosta sopimuskauden vaihduttua, vaikka lainsäädäntö on pysynyt muuttumattomana. Tiukennusta vaikuttaa tapahtuneen siinä, mikä hyväksytään

tukikelpoiseksi alaksi. Kyseessä on pinta-alaperusteinen tukijärjestelmä, joten tukikelpoisella alalla on suora vaikutus tuen määrään.

Hallinnon puolelta on tuotu esiin, että vaatimuksissa ei ole tapahtunut muutosta, vaan jo aiemmin käytössä olleet linjaukset eivät jostain syystä ole aiemmin toteutuneet käytännössä. MTK huomauttaa kuitenkin, että nykyinen tilanne – johtuupa se lopulta mistä syystä tahansa – vähentää kiinnostusta ja mahdollisuuksia luonnonlaidunten hoitoon. Tämä on ongelmallista luonnon monimuotoisuuteen liittyvien tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Esimerkiksi Varsinais-Suomessa, jossa on perinteisesti ollut eniten ympäristösopimuksia, yli neljännes vuosina 2023–2024 haetuista sopimusaloista on jouduttu hylkäämään. Koko Suomen tasolla CAP-suunnitelman tavoiteala on tällä hetkellä merkittävästi suurempi kuin myönnetty ala, kun huomioidaan sekä ylemmän että alemman korvaustason sopimukset.

Sopimuskauden vaihduttua aiemmin tuetusti hoidossa olleita kohteita on jätetty tuen ulkopuolelle joko kokonaan tai osittain. On huomioitava, että kohde voi jäädä jopa kokonaan hoitamatta, vaikka osa kohteesta olisikin katsottu tukikelpoiseksi alaksi. Esimerkiksi eläinten kuljettamiseen liittyvät kustannukset eivät välttämättä vähene, vaikka tukikelpoinen ala kyseisellä kohteella pienenisikin. Maatalousyrittäjän näkökulmasta vähentyvä tuki vaikuttaa tietysti hoidon taloudelliseen kannattavuuteen ja houkuttelevuuteen.

Hankalaksi muodostunutta tilannetta on perusteltu sillä, että toimenpiteestä ei voida maksaa korvausta aloista, joista kustannuksia ei synny tai joita ei voida luokitella maatalouteen kuuluvaksi luonnon monimuotoisuudeksi. Tätä käytäntöön sovellettaessa on päädytty siihen, että esimerkiksi kallioille ja kivikoille ei voida maksaa korvausta, koska ne eivät tarvitse hoitoa eikä niillä kasva laiduntavien eläinten ravintoa. Asiassa jää liian vähälle merkitykselle luonnonlaitumien luonne: ne ovat monipuolisia, pienipiirteisiä ja mosaiikkimaisia alueita. Näin ollen esimerkiksi kallioalueet ovat arvokkaiden kohteiden olennaisia osia nimenomaan luonnon monimuotoisuuden kannalta. Haasteita on ollut myös ainakin liian metsäisinä pidetyillä kohteilla ja ranta-alueilla.

Maatalousyrittäjän näkökulmasta sopimusalueen hoitaminen on yksi kokonaisuus. Jos nykyisiä ongelmia, jotka johtavat tukikelpoisten alueiden määrän vähentymiseen ja siksi myös hoidosta luopumiseen, ei saada ratkaistua eli jos nykyinen linja kohteiden tiukasta rajaamisesta pysyy, voi olla perusteltua alkaa edistää merkittävää korotusta yksikkötukitasoihin. Muutoin alueiden hoidon taloudellinen järkevyys ei julkisen rahoituksen osalta palaudu.

Luonnonlaidunnusta harjoittavien maatalousyrittäjien kannalta merkityksellisiä voivat olla niiden toiminnasta riippuen myös muut tukijärjestelmän ja toimintaympäristön elementit. Esimerkiksi luonnonmukaisella tuotannolla ja alkuperäisroduilla on usein yhteys luonnonlaidunnukseen. Näin ollen luonnonlaidunten hoitoa tarkasteltaessa ja kehitettäessä on tunnistettava myös laajemman kokonaisuuden vaikutus.

<u>Jatkossa tarvitaan laadukasta neuvontaa ja viranomaistoimintaa sekä rahoituspohjan laajentamista</u>

MTK pitää tärkeänä tuensaajien oikeusturvaa, yhdenvertaista kohtelua ja ennakoitavuutta. Laadukkaan viranomaistoiminnan ohella myös osaavalla neuvonnalla on olennainen merkitys kokonaisuudessa. On erityisen hankalaa, jos soveltumattomuus tukikelpoiseksi alaksi tulee ilmi vasta maastokatselmuksen yhteydessä. On harhaanjohtavaa, mikäli hoidettavaa kohdetta koskeva sopimus ja hakemus esimerkiksi pinta-alan näkökulmasta perustuvat kohteen luontoarvoihin ilman, että huomioidaan, mikä lopulta on maatalouden tukijärjestelmän mukaan korvauskelpoista.

MTK pitää tarpeellisena, että eri toimijat varmistavat riittävän osaamistason maatalouden tukijärjestelmän osalta. Sopimusta tehtäessä on kyettävä selkeästi kertomaan, mikä osa sopimusalueesta on todennäköisesti korvauskelpoista. Vaikka lopulliset ratkaisut korvauskelpoisuudesta tehdään erikseen, paremmalla osaamisella ja harkinnalla on pystyttävä välttämään tilanteet, joissa sopimukseen sisältyvän pinta-alan ja korvauksen piiriin hyväksyttävän alan ero on jopa kymmeniä hehtaareja.

Mikäli luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita kohteita syystä tai toisesta jää tuen ulkopuolelle, niiden hoidon rahoittamiseksi on tarpeen löytää muita keinoja. Rahoitusta on etsittävä sekä julkisista että yksityisistä rahoituslähteistä. Käynnistymässä olevat luontoarvomarkkinat voivat mahdollisesti tuoda tähän uusia mahdollisuuksia ja laajentaa rahoituspohjaa yksityisistä rahoituslähteistä.

Helsingissä 14.5.2025

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

Anna-Rosa Asikainen
juristi, luonnonsuojelu